

М.В. КРУШЕЛЬНИЦЬКИЙ

(Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ, Україна)

Теоретичні аспекти соціально-економічної спрямованості аграрної економіки

В умовах глобалізованого ринкового середовища соціально-економічна спрямованість аграрної економіки стає все менш вираженою. Орієнтуючись лише на нарощення прибутку суб'єкти господарювання в аграрній галузі нехтують необхідністю забезпечення соціального ефекту від сільськогосподарської діяльності. Це є однією з причин зростання соціальної напруженості в суспільстві. Метою статті є розкриття основних засад соціально-економічної спрямованості розвитку аграрної економіки. На основі аналізу основних постулатів теорії соціального ринкового господарства обґрунтовано необхідність участі держави в забезпеченні соціальної спрямованості аграрної економіки. Розкрито основні принципи соціальної відповідальності суб'єктів господарювання згідно міжнародних стандартів. Детально охарактеризовано складові соціальної функції аграрної економіки. Виявлено, що індикатором соціально-економічної спрямованості аграрної економіки є рівень соціальної відповідальності суб'єктів господарювання, яка характеризує їх реакцію на задоволення певних соціально-економічних потреб людей.

Ключові слова: теорія соціального ринкового господарства, соціальна функція економіки, соціальна відповідальність, соціально-економічні потреби, аграрна економіка.

Н.В. КРУШЕЛЬНИЦЬКИЙ

(Национальный научный центр «Институт аграрной экономики», г. Киев, Украина)

Теоретические аспекты социально-экономической направленности аграрной экономики

В условиях глобальной рыночной среды социально-экономическая направленность аграрной экономики становится все менее выраженной. Ориентируясь только на наращивание прибыли субъекты хозяйствования в аграрной отрасли пренебрегают необходимостью обеспечения социального эффекта от сельскохозяйственной деятельности. Это является одной из причин роста социальной напряженности в обществе. Целью статьи является раскрытие основных принципов социально-экономической направленности развития аграрной экономики. На основе анализа основных постулатов теории социального рыночного хозяйства обоснована необходимость участия государства в обеспечении социальной направленности аграрной экономики. Раскрыты основные принципы социальной ответственности субъектов хозяйствования по международным стандартам. Подробно охарактеризованы составляющие социальной функции аграрной экономики. Выведено, что индикатором социально-экономической направленности аграрной экономики является уровень социальной ответственности субъектов хозяйствования, что характеризует их реакцию на удовлетворение определенных социально-экономических потребностей людей.

Ключевые слова: теория социального рыночного хозяйства, социальная функция экономики, социальная ответственность, социально-экономические потребности, аграрная экономика.

M.V. KRUSHELNYTSKYI

(‘Institute of Agrarian Economics’ National Scientific Centre, Kyiv, Ukraine)

Theoretical Aspects of Socio-Economic Orientation of Agrarian Economy

In a globalized market environment, socio-economic orientation of the agrarian economy is becoming less significant. Focusing only on profit escalating economic entities in the agricultural sector are neglecting the need to ensure the social impact of agricultural activities. This is one of the reasons for the growth of social tension in society.

The aim of the article is disclosure of main principles of socio-economic orientation of development of agrarian economy. On the basis of the basic postulates of social market economy theory the necessity of state participation in the provision of social orientation of the agrarian economy is proved. Outlined main principles of social responsibility of business entities according to international standards. Characterized in details the components of the social function of the agrarian economy. It is revealed that the indicator of socio-economic orientation of the agrarian economy is the level of social responsibility of business entities, describing their response to the satisfaction of certain socio-economic needs of the people.

Keywords: social market economy theory, social function of the economy, social responsibility, social and economic needs, agrarian economy.

Постановка проблеми. Аграрний сектор економіки відіграє найважливішу роль в системі матеріального виробництва, у зміцненні економіки країни, підвищенні життєвого рівня і добробуту населення. Людство існує насамперед тому, що розвиває сільське господарство, основна функція якого – забезпечити людей продуктами харчування, без яких вони не можуть жити, творити і працювати [1, с. 5].

Однак в умовах глобалізованого ринкового середовища соціально-економічна спрямованість аграрної економіки стає все менш вираженою. Як свідчать практика сьогодення, орієнтуючись лише на нарощення прибутку суб'єкти господарювання в аграрній галузі нехтують необхідністю забезпечення соціального ефекту від сільськогосподарської діяльності. Це є однією з причин зростання соціальної напруженості в суспільстві. Відтак існує потреба розкриття основних засад соціально-економічної спрямованості аграрної економіки, а також обґрунтування відповідних регуляторних механізмів її посилення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна увага соціально-економічному розвитку аграрного сектора економіки приділена у працях В.Г. Андрійчука, П.Т. Саблука, М.Й. Маліка, О.В. Коваленко [6], М.Ф. Кропивка [7], М.І. Кісіля, М.І. Пугачова, В.Я. Месель-Веселяка, Б.Й. Пасхавера, Ю.С. Цал-Цалка [10].

Як вважає М.Ф. Кропивко, в умовах загострення ринкової конкуренції в аграрній сфері підвищення соціальної спрямованості агропромислового виробництва можна досягти на основі розвитку кластерних систем [7].

У дослідженні О.В. Коваленко наголошується на тому, соціальна нерівність, зумовлена в тому числі і низьким рівнем соціальної відповідальності суб'єктів господарювання, гальмує інноваційний розвиток економіки. Тому наразі в Україні пріоритетним завданням розвитку економіки є зниження рівня бідності, зменшення диференціації доходів населення, підвищення стимулюючої функції заробітної плати, що має вплинути й на виробництво [6, с. 154, 156].

На думку А.І. Іващенко, одним з основних мотивів, які спонукають вітчизняні та зарубіжні компанії підвищувати корпоративну соціальну відповідальність є можливість залучення інвестиційного капіталу для розвитку соціально відповідальних компаній [5, с. 94].

Як свідчить аналіз публікацій, вчені з різних сторін підходять до вивчення соціальної

відповідальності підприємств та соціальної спрямованості аграрної економіки. Зазвичай їх дослідження торкаються однієї чи кількох граней піднятої проблеми. Відтак існує необхідність розкриття теоретичного базису означених питань, як платформи для обґрунтування шляхів вирішення соціально-економічних проблем на основі посилення соціально-економічної спрямованості аграрної економіки.

Метою статті є розкриття основних засад соціально-економічної спрямованості розвитку аграрної економіки, і обґрунтування на цій основі першочергових кроків у сфері збереження та підвищення соціально-економічної відповідальності суб'єктів господарювання в глобалізованому ринковому середовищі.

Вклад основного матеріалу дослідження. Яку б модель економічних відносин не використовувала держава, стабільність її соціально-економічного розвитку залежить від здатності виконати три головні умови соціалізації економіки:

- присвоєння економічним процесам соціального змісту;
- формування обставин для всебічного процвітання людини;
- задоволення людських потреб.

При цьому ключова роль у забезпеченні вище зазначених умов відводиться аграрному сегменту національної економіки.

З метою розв'язання соціальних і економічних проблем протягом 40-50-х рр. минулого століття представниками двох шкіл («Фрайбургська школа» (ордоліберали) на чолі з В. Ойкенем і Ф. Бемом та шанувальники соціальної ринкової економіки під проводом А. Мюллер-Армака) була розроблена теорія християнсько-соціальних, а також гуманістичних принципів [9]. Як зазначає Х. Ватрін, незважаючи на деякі відмінності, ці школи погоджувалися з тим, що вільна нація не може керуватись лише аргументами економічної ефективності, нехтуючи соціальними потребами людини. Як наслідок соціальна ринкова економіка розглядалася як програма, розроблена в ширшому контексті ліберальної філософії, яка вказує на те, як створити економічний і політичний порядок, пресу, культуру, вищу освіту та науку. Ці дві групи боролися з одного боку з соціалізмом-колективізмом, а з іншого з колишньою концепцією вільного суспільства [4].

Теорія соціального ринкового господарства показує шлях, яким повинно пройти в своєму розвитку людство (рис. 1).

Рис. 1. Шлях, який повинне пройти людство згідно теорії соціального ринкового господарства
Джерело: розроблено автором.

А. Мюллер-Армак вважав, що головною метою соціального ринкового господарства є координація взаємовідносин держави, суб'єктів ринку і соціальних груп у всіх сферах суспільного життя. При цьому ставиться акцент на тому, що соціальні та економічні цілі відіграють однаково важливу роль.

На наш погляд, функціонування соціального ринкового господарства неможливе без активної участі держави і розвинутого інституту права¹. В сучасних умовах головна функція держави полягає в усуненні негативних наслідків ринкового господарства, яке розвивається.

Ордолиберали стверджують, що найкраща соціальна політика – конкурентна політика. Держава є головним інститутом суспільства, яка вирішує соціальні суперечності.

Отже, соціальне ринкове господарство – це діалектична теорія, де безліч теоретичних інструментів і принципів, що допомагають аналізувати економічні умови та порядок, за яких він гарантує гідне людської особистості життя і економічну ефективність.

В основі концепції соціального ринкового господарства лежать дві категорії: порядок і свобода. Саме поєднання цих категорій та їх практичне втілення веде до формування економіки, яку поправу можна назвати соціально орієнтованою ринковою економікою. Дотримання лише принципу свободи характерне нерегульованій економіці, а економіку в

якій домінує принцип порядку можна ідентифікувати як регульовану економіку.

Концепція соціально орієнтованої ринкової економіки знайшла втілення в індустріальних країнах, головним чином в Західній Європі і має важливу відмінність – високий рівень соціального та економічного добробуту суспільства, ці держави не тільки на рівні національному, а й на рівні Європейського Союзу реалізують соціальну політику.

На практиці принцип свободи виражається в можливості вільного виробу суб'єктами господарювання форм і методів ведення економічної діяльності. Свобода підприємництва являється базовою економічною конституційною свободою суспільства та надає право використовувати власні можливості та капітал для підприємницької або будь-якої законно дозволеної господарської діяльності [3].

Порядок встановлюється шляхом загальносуспільного прийняття норм і правил, що закріплюють правомірні рамки відносин у суспільстві.

Складовою суспільного порядку є соціальна відповідальність бізнесу, яка регулюється низкою міжнародних стандартів і норм: стандарт ISO 9000, Глобальний Договір ООН, Європейська соціальна хартія (1966), Проект стандарт ISO 26000:2010 «Настанова по соціальній відповідальності» та інші нормативно-правові документи, прийняті організаціями роботодавців, громадськими організаціями.

Основні принципи соціальної відповідальності бізнесу, відображено у міжнародному стандарті ISO 26000:2010 «Настанова по соціальній відповідальності» та Глобальному договорі ООН (табл. 1).

¹ Інститут права – система відносно відокремлених від інших і пов'язаних між собою правових норм, які регулюють певну групу (вид) однорідних суспільних відносин.

Основні принципи соціальної відповідальності

Назва	Характеристика принципу
ISO 26000:2010 «Настанова по соціальній відповідальності»	
Підзвітність	яка полягає у тому, що організація має звітувати щодо впливу від своєї діяльності на суспільство і довкілля
Прозорість	яка означає, що організації потрібно бути прозорою в її рішеннях і діяльності, які впливають на інших. Організація повинна розкривати в зрозумілій, збалансованій і правдивій формі про політику, рішення та діяльність, за які вона несе відповідальність, включаючи їх фактичний і можливий вплив на суспільство і довкілля. Ця інформація має бути легкодоступною і зрозумілою для всіх заінтересованих сторін. Прозорість не має на увазі розкриття службової інформації, а також інформації, що захищена відповідно до законів або може спричинити порушення правових зобов'язань
Етична поведінка	стиль поведінки організації. Організація повинна приймати і застосовувати стандарти етичної поведінки, які якнайповніше відповідають її призначенню і сфері її діяльності. Організація повинна розвивати структуру управління так, щоб вона сприяла поширенню принципів етичної поведінки як усередині організації, так і в процесі взаємодії з іншими
Взаємодія з зацікавленими сторонами	цей принцип означає, що організації потрібно поважати, розглядати інтереси її зацікавлених сторін та всемірно взаємодіяти з ними
Правові норми	у контексті соціальної відповідальності повага правових норм означає, що організація дотримується всіх чинних законів і правил, вживає заходів, аби бути обізнаною про застосовані нею закони і правила, інформувати тих осіб в організації, хто відповідальний за дотримання законів і правил, і знати, що такі закони і правила дотримуються
Міжнародні норми	цей принцип визначає, що організації потрібно поважати міжнародні норми, в тих випадках, коли ці норми є важливими для сталого розвитку і добробуту суспільства
Права людини	цей принцип означає, що організація повинна визнавати важливість і загальність прав людини, поважати права, зазначені у Всесвітній Декларації з прав людини
Глобальний Договір ООН	
Права людини	<u>Принцип 1:</u> Ділові кола мають поважати та дотримуватись підходу щодо захисту міжнародно-визнаних прав людини; <u>Принцип 2:</u> Ділові кола не повинні брати участь у порушенні прав людини.
Трудові відносини	<u>Принцип 3:</u> Ділові кола мають підтримувати принцип свободи асоціацій та визнавати право на колективний договір; <u>Принцип 4:</u> Ділові кола мають підтримувати ліквідацію усіх форм примусової та обов'язкової праці; <u>Принцип 5:</u> Ділові кола мають підтримувати ліквідацію дитячої праці; <u>Принцип 6:</u> Ділові кола мають підтримувати ліквідацію дискримінації при прийомі на роботу та в професійній діяльності.
Навколишнє середовище	<u>Принцип 7:</u> Ділові кола мають підтримувати обережний підхід до екологічних завдань; <u>Принцип 8:</u> Ділові кола мають реалізовувати ініціативи щодо підтримки посилення екологічної відповідальності; <u>Принцип 9:</u> Ділові кола мають заохочувати розроблення та розповсюдження екологічно безпечних технологій.
Боротьба з корупцією	<u>Принцип 10:</u> Ділові кола мають боротися проти усіх видів корупції, включаючи здирництво та хабарництво.

Джерело: сформовано на основі [8, 12]

Соціальні досягнення і економічна ефективність взаємозумовлені і взаємопов'язані, в цьому і полягає діалектика економічних та соціальних факторів. Основними рисами бізнесу західних країн сьогодні є забезпечення соціальних потреб та соціальна відповідальність перед суспільством.

Соціально спрямована аграрна економіка повинна виконувати три основні функції: соціальну, економічну, екологічну.

Значну увагу в аграрних формуваннях слід приділяти ефективному соціальному управлінню, що є головною передумовою соціального розвитку. *Соціальна функція* реалізується шляхом виконання специфічних соціальних функції нижчого рівня (табл. 2).

Специфічні соціальні функції соціальної спрямованості аграрного формування

Вид функції	Коротка характеристика функції
Суспільно-продуктивна (цільова) функція	Заради цієї функції і створюється власне аграрне формування і трудовий колектив. Аграрне формування є джерелом виробництва і заповнення ринку необхідними товарами та послугами. Воно функціонує для того, щоб задовольняти різноманітні потреби суспільства в продовольстві.
Функція участі в суспільному житті	Соціально-відповідальне аграрне формування проявляє турботу не тільки про своїх працівників, а й про соціальне оточення. Організованість колективу, наявність у ньому розвинених громадських структур, а також ресурсів (трудових, фінансових, матеріальних) визначає його роль у розвитку регіону. Вона особливо значима в містах і селищах, що формуються під монополюючим впливом одного аграрного формування.
Функція відтворення працівника як члена спільності	Саме в аграрному формуванні, ставши членом трудового колективу, працівник отримує можливість всебічного розвитку. Через аграрне формування як специфічну соціальну спільність працівник отримує кошти для існування (собі і своїй сім'ї) і відтворення свого трудового потенціалу. Ці кошти виражаються у вигляді заробітної плати та премій, надання житла і місць в дитячих установах, забезпечення різноманітними послугами: торговельними, побутовими, медичними тощо. Крім того, колектив дає можливість людині реалізувати і різноманітні особисті потреби: у здобутті освіти, професії, кваліфікації, в спілкуванні, в змістовному використанні вільного часу і т. д.
Функція соціального захисту	Колектив забезпечує кожному члену певну соціальну захищеність. Для здійснення соціального захисту в колективі створюються відповідні організаційні структури та соціальні механізми.
Функція соціалізації	У колективі здійснюється вторинна соціалізація людини, прилучення її до правил і норм спільної трудової діяльності. Колектив сприяє формуванню колективної моралі, уміння узгоджувати свої інтереси з інтересами інших людей, стримувати свої егоїстичні устремління. Індивід включається в систему відносин у рамках організації, тобто в систему залежностей, підпорядковану досягненню цілей, які задаються суспільством. В рамках підприємства індивід пристосовується до даного середовища, вибирає в себе її цінності, традиції і тим самим змінює себе, свою сутність.

Джерело: узагальнено автором на основі [2].

Економічна функція залишається домінуючою на всіх етапах розвитку аграрної економіки. Вона передбачає пошук балансу між трьома складовими: витратами, доходом, прибутком. Саме величина останнього характеризує економічну ефективність.

Негативні зміни навколишнього середовища під впливом антропогенного фактора обумовили важливість виконання аграрної економікою ще й екологічної функції. Екологічна функція спрямована на раціональне використання природних ресурсів, охорону і відтворення навколишнього середовища, захист екологічних прав людини, реалізується на рівні суб'єктів господарювання завдяки впровадженню екологічного управління.

Важливим елементом забезпечення соціально-економічної спрямованості аграрної економіки є соціальна відповідальність суб'єктів господарювання, яка передбачає:

- інвестиції в розвиток людського потенціалу;
- створення взаємних добросовісних відносин із зацікавленими партнерами;
- виробництво безпечної і якісної сільськогосподарської продукції;
- обов'язкове формування села завдяки програмам суспільного розвитку і партнерських проектів;
- виконання законодавчих вимог;
- врахування очікувань суспільства від діяльності суб'єктів аграрної економіки;

– підвищення рівня конкурентоспроможності сільського господарства;

– розвиток програм екологічного захисту навколишнього середовища [11].

Соціальна відповідальність суб'єктів господарювання – це відповідальне відношення до виробництва продукції, надання послуг; етико-правовий підхід до партнерів, робітників та споживачів; дотримання політики відкритості (публічності), тобто постійний діалог і взаємодія з громадськістю; участь у вирішенні соціальних проблем суспільства.

Як свідчить досвід успішних закордонних господарських формувань, їхня діяльність базується на використанні стандартів корпоративної соціальної відповідальності, що розроблені національними та міжнародними компаніями.

На основі тенденцій розвитку соціально відповідальної аграрної економіки можна стверджувати, що розвиваючий напрямок соціального інвестування, може стати фундаментом мирного взаємного існування світової спільноти. В наш час економічна наука схиляється до думки, що головна ціль підприємств крім отримання прибутку є обов'язкове і повне врахування інтересів третіх осіб.

Соціальна відповідальність суб'єктів господарювання є формою реакції на задоволення певних соціально-економічних потреб людей (рис. 3).

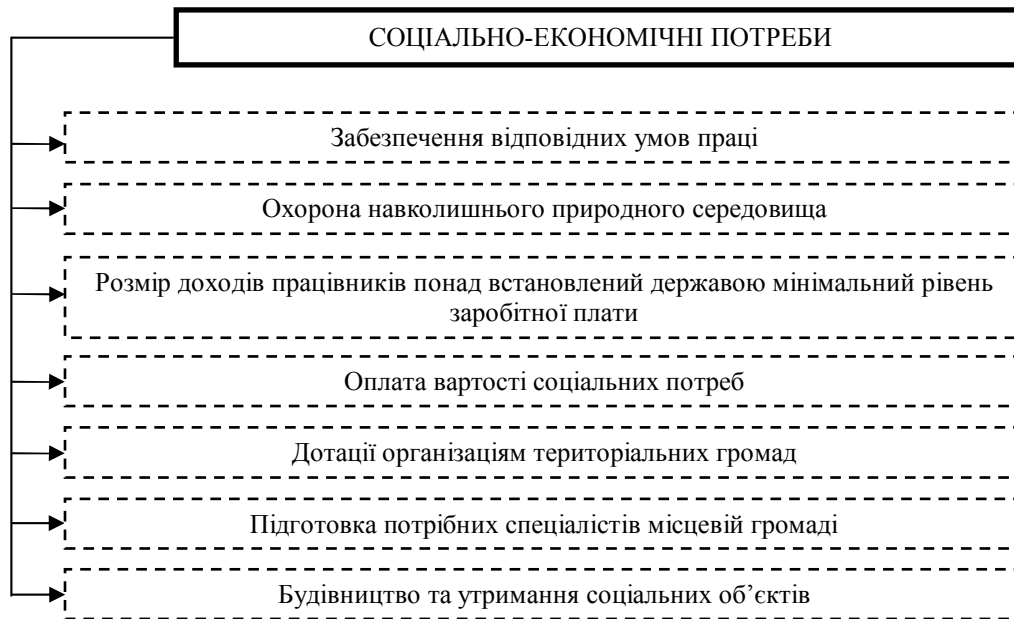

Рис. 3. Соціально-економічні потреби

Джерело: сформовано автором на основі [10].

Саме орієнтація аграрного сегменту економіки на задоволення базових потреб життєдіяльності людей, визначає пріоритетність соціально-економічної спрямованості галузі сільського господарства.

Висновки. Сучасні тенденції розвитку аграрної економіки викликають занепокоєння в аспекті нехтування суб'єктами господарювання соціальних цілей, що призводить до: 1) загострення соціальної напруженості в суспільстві; 2) занепаду сільських територій і росту безробіття; 3) погіршення стану навколишнього середовища; 4) зниження рівня якості та безпечності сільськогосподарської продукції для здоров'я людини.

Все це вказує на необхідність активної участі держави як гаранта соціальної справедливості в регулюванні економічної діяльності суб'єктів господарювання аграрної галузі задля дотримання балансу між економічними і соціальними цілями їх розвитку.

Теоретичною платформою обґрунтування механізмів забезпечення соціально-економічної спрямованості аграрної економіки є теорія соціального ринкового господарства. Напрями впровадження таких механізмів визначаються трьома функціями, які повинні виконувати соціально спрямована аграрна економіка.

Індикатором соціально-економічної спрямованості аграрної економіки є рівень соціальної відповідальності суб'єктів господарювання, яка характеризує їх реакцію на задоволення певних соціально-економічних потреб людей. Рамки соціальної відповідальності суб'єктів господарювання формує сукупність документів обов'язкового і рекомендаційного характеру (професійні кодекси, стандарти, рекомендації), що містять основні принципи соціальної

відповідальності та інструментарій їх практичної реалізації.

Першочерговими кроками у сфері збереження та підвищення соціально-економічної спрямованості вітчизняної аграрної економіки в глобалізованому ринковому середовищі, на наш погляд, мають бути:

- імплементація міжнародних документів (стандартів та кодексів), що стосуються соціальної відповідальності бізнесу, тобто визначення рамок соціальної відповідальності;

- розробка механізмів державного стимулювання участі суб'єктів господарювання у вирішенні соціальних потреб та екологічних проблем сільських територій, тобто мотивація до виконання трьох основних функцій аграрної економіки;

- визначення параметрів оцінки та контролю рівня соціальної відповідальності суб'єктів господарювання.

Означені кроки визначають перспективи подальших наукових пошуків за піднятою тематикою.

4 Список використаних джерел

1. Аграрна економіка і ринок [Текст] : монографія / Р. А. Іванух, С. Л. Дусановський, Є. М. Білан. – Тернопіль : Збруч, 2003. – 305 с.
2. Бандейкіна, Н. Н. Соціальні функції сучасного великого промислового підприємства [Текст] : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. соц. наук ; спец. 22.00.08 «Соціологія управління» / Н. Н. Бандейкіна. – М., 2006. – 25 с.
3. Большой юридический словарь [Текст] / В. А. Белов, В. В. Бойцова, Л. В. Бойцова и др. ; Под ред. А. Я. Сухарева, В. Е. Крутских. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва : ИНФРА-М, 2003. – 703 с.
4. *Ватрін, Х.* Соціальна ринкова економіка – основні ідеї та їх вплив на економічну політику

Німеччини [Текст] / Х. Ватрін // Соціальне ринкове господарство. Теорія і етика економічного порядку в Росії та Німеччини. – СПб. : Економічна школа, 2009. – С. 22.

5. Іващенко, А. І. Теоретичні аспекти розвитку соціально відповідального інвестування в Україні [Текст] / А. І. Іващенко // Облік і фінанси. – 2014. – № 3(65). – С. 90-95.

6. Коваленко, О. В. Реалізація інноваційної моделі України за кризових обставин: аспекти соціальної та продовольчої безпеки [Текст] / О. В. Коваленко // Облік і фінанси. – 2015. – № 1(67). – С. 152-158.

7. Кропивко, М. Ф. Підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості агропромислового виробництва на основі розвитку кластерних систем [Текст] / М. Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2013. – № 3(221). – С. 3-15.

8. Международный стандарт ISO 26000:2010 Руководство по социальной ответственности [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:26000:ed-1:v1:ru>

9. Спикер, М. Христианство и свободное конституционное государство [Текст] / М. Спикер // Вопросы философии : Научно-теоретический журнал. – 2001. – № 4. – С. 45.

10. Цал-Цалко, Ю. С. Соціальна відповідальність господарюючих суб'єктів територіальних громад в умовах глобалізації [Текст] / Ю. С. Цал-Цалко // Громадянське суспільство і формування нової парадигми соціально-економічного розвитку в умовах глобалізації : матеріали X Пленуму Правління Спільки економістів України та міжнар. наук.-практ. конф. / за заг. ред. В. В. Оскольського. – К., 2015. – С. 304-314.

11. Europe 2020 – Europe's growth strategy – European Commission [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm

12. 10 принципів Глобального Договору – Представництво ООН в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org.ua/ua/main/corporate-social-responsibility-and-global-compact/the-ten-principles-of-the-global-compact>

4 References

1. Ivanukh, R. A., Dusanovskyi, S. L., Bilan, Ye. M. (2003). *Ahrarna ekonomika i rynek [Agricultural economics and market]*. Ternopil: Zbruch.

2. Bandeikina, N. N. (2006). *Sotsialnyie funktsii sovremennogo krupnogo promyshlennogo predpriyatiya [The social function of the modern large industrial enterprise]* (Candidate dissertation). Sankt-Peterburg: Sankt-Peterburgskiy Gosudarstvenniy Universitet.

3. Belov, V. A., Boitsova, V. V., Boitsova, L. V. (2003). *Bolshoi yurydycheskiy slovar [Big Law Dictionary]*. ed. by A. Ya. Sukhareva, V. E. Krutskiykh. 2th edition. Moskva: YNFRA-M.

4. Vatrín, Kh. (2009). *Sotsialna rynkova ekonomika – osnovni ideji ta yikh vplyv na ekonomichnu polityku Nimechchyny [Social market economy - the basic ideas and their impact on economic policy in Germany]*. In *Sotsialne rynkove hospodarstvo. Teoriia i etyka ekonomichnoho poriadku v Rosii ta Nimechchyny*. Sankt-Peterburg: Ekonomichna shkola.

5. Ivashchenko, A. I. (2014). *Teoretychni aspekty rozvytku sotsialno vidpovidalnoho investuvannia v Ukraini [Theoretical aspects of development of socially responsible investing in Ukraine]*. *Oblík i finansy*, No. 3(65), 90-95.

6. Kovalenko, O. V. (2015). *Realizatsiia innovatsiinoi modeli Ukrainy za kryzovykh obstavyn: aspekty sotsialnoi ta prodovolchoi bezpeky [Implementation of innovative model of Ukraine in crisis conditions: aspects of social and food supply security]*. *Oblík i finansy*, No. 1(67), 152-158.

7. Kropyvko, M. F. (2013). *Pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ta sotsialnoi spriamovanosti ahropromyslovoho vyrobnytstva na osnovi rozvytku klasternykh system [Increasing competitiveness and social orientation of the agricultural production through the development of cluster systems]*. *Ekonomika APK*, No. 3(221), 3-15.

8. International Organization for Standardization. (2010). *International Standard ISO 26000:2010 Guidance on social responsibility*. Retrieved from <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:26000:ed-1:v1:ru>

9. Spyker, M. (2001). *Hristianstvo i svobodnoe konstitutsionnoe gosudarstvo [Christianity and free constitutional state]*. *Voprosy filosofii: Nauchno-teoretycheskiy zhurnal*, No. 4, 45.

10. Tsal-Tsalko, Yu. S. (2015). *Sotsialna vidpovidalnist hospodariuuyuchykh subiektiv terytorialnykh hromad v umovakh hlobalizatsii [Social responsibility of business entities of local communities in the context of globalization]*. In *Hromadianske suspilstvo i formuvannia novoi paradyhmy sotsialno-ekonomichnoho rozvytku v umovakh hlobalizatsii: materialy X Plenumu Pravlinnia Spilky ekonomistiv Ukrainy ta mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (304-314). Kyiv.

11. European Commission. (2016). *Europe 2020 – Europes growth strategy*. Retrieved from http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm

12. 10 pryntsyypiv Hlobalnoho Dohovoru – Predstavnytstvo OON v Ukraini. Retrieved from <http://www.un.org.ua/ua/main/corporate-social-responsibility-and-global-compact/the-ten-principles-of-the-global-compact>